

„Na świętego Andrzeja dziewczkom z wróżb nadzieja” - krótka rozprawa o Andrzejkach

Noc 28/29 listopada to magiczny czas – dosłownie! Tego wieczoru od wieków błahe drobiazgi decydują o wielkich sprawach. Wosk, iskra wylatująca z pieca, woda w studni, płomień świecy, ujadanie psa, przypadkowo wybrana kartka w kalendarzu, drewniany kołek w płocie, but przepowiadał szczęście w miłości oraz czas zamążpójścia. Wszystkim magicznym zabiegom patronuje św. Andrzej. Andrzejki – bo o nich tu mowa – to ostatni moment na poznanie swojej przyszłości, bowiem tuż po nim rozpoczyna się następuje adwent - czas pokory, postów i modlitw w oczekiwaniu na narodzenie Syna Bożego. A wówczas nikomu zabawy nie w głowie.

Jak to się stało, że święty Andrzej został patronem wróżbiarstwa? Do dziś nieznane jest pochodzenie Andrzejek. Środowisko etnologów jest w tej sprawie podzielone: według niektórych uczonych kult św. Andrzeja wywodzi się z wierzeń niemieckich sięgających korzeniami starogermańskiego kultu Freya, z kolei według innych źródeł kolebką wróżb andrzejkowych jest starożytna Grecja, a dokładnie wyspy Sporady zlokalizowane w południowo – wschodniej części Morza Egejskiego. Pomimo dwóch różnych a zarazem odległych genealogii obchodów obie teorie zgodnie przydzieliły św. Andrzejowi funkcję patrona małżeństw oraz panien na wydaniu.

Wróżby andrzejkowe w Europie na dobre przyjęły się w XII w., do Polski przywędrowały w XVI stuleciu. Pierwszym, udokumentowanym świadectwem praktykowania wróżb andrzejkowych na ziemiach polskich odnajdziemy w nieco zapomnianym utworze Marcina Bielskiego „Komedia Justyna i Konstancji” z 1557 r. – wiersz jako najpewniejszą wróżbę pozwalającą poznać męża wskazywał lanie wosku. Tradycja ta – koronny arsenał w zestawie andrzejkowych wróżb – na ziemi polskiej liczy sobie blisko 500 lat! Zwyczaj lania wosku przetrwał zresztą do dnia dzisiejszego – jak przed wiekami, tak i dziś ciekawskie panny z wypiekami na twarzy obserwują wylewany wosk, a z jego kształtu próbują odgadnąć przyszłość.

Ale Andrzejki to nie tylko czas wróżb, był to również dzień ważny ze względu na możliwość kontaktu z zaświatami. Wierzono, że w noc św. Andrzeja na ziemię powracają dusze tragicznie zmarłych ludzi. Dlatego też z zeszłorocznych palm wielkanocnych, trzymanyh odtąd za ikoną, rozpalano na skraju wsi tzw. „ogień św. Andrzeja”, które miały ogrzać i oczyścić błakające się dusze.

Dawniej andrzejki obchodzono z wielką powagą, dziś są okazją do spotkań towarzyskich. Pomimo zmian kulturowych i nowych obyczajów przejętych od innych narodów, lanie wosku i wróżenie z kart to wciąż najważniejsze zajęcia Polaków w Andrzejki. Dążenie do poznania rzeczy nieznanych, niemających wyjaśnienia w świecie nauki to odwieczna cecha ludzkości, zaś ciekawość poznania przyszłości towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów.

Katrzyna Nikołąjuk